

Микола Галів

БОЙОВИЙ ШЛЯХ СОТНІ УПА «БУЛАВА» (1943–1948)

Дослідження бойового шляху військових підрозділів складають вагомую частину військової історії різних держав. Прикладом може слугувати скрупульозний, хоч часом і децю прикрашений опис бойового шляху полків та дивізій Радянської армії у численних наукових і популярних публікаціях. На сучасному етапі вивчення історії української національно-визвольної боротьби 1940—1950-х рр. дослідження бойової діяльності відділів Української Повстанської Армії — проблема актуальна, і то з огляду на низку чинників: 1) сьогодні існує дуже мало таких розвідок (окрім статей М. Ріпецького, М. Романюка, Р. Забілого¹); 2) дедалі зростає джерельна база, вимагаючи опрацювання; 3) з'являється суспільний і політичний запит на цю тему (про що свідчить нагородження генерала Романа Шухевича зіркою Героя України).

Передусім зазначимо, що досліджуючи історію практично будь-якої бойової одиниці УПА, історик натрапляє на чималі перепони: інформацію про відділи містять спогади вояків УПА і звіти командирів, ця інформація не завжди повна, а часто й суперечлива; натомість матеріали радянських спецорганів здебільшого недоступні. В сучасній історіографії джерельна база опрацьована надто вузько. У випадку сотні «Булава» можна виділити дві групи матеріалів: 1) звіти, які склав командир Тактичного відтинка (ТВ) 24 «Маківка» С. Стебельський — «Хрін», звіт про діяльність під його командуванням повстанських відділів на теренах ТВ 24 «Маківка»² (на жаль,

особисті архіви командирів сотні Володимира Гошки — «Мирона» та Івана Наконечного втрачено), а також звіти відділів ТВ 26 «Лемко»³ і звіт В. Гошки — про рейд у Словачину 6—23 квітня 1946 р.⁴; 2) матеріали радянських архівів, зібрані в «Новій серії» «Літопису УПА»⁵; опублікований у газеті «За вільну Україну» (2001) на підставі документів МГБ мартиролог повстанців Дрогобиччини⁶; 3) спогади С. Стебельського — «Хріна»⁷, чотового сотні «Булава» О. Конопядського — «Тополі» («Островець») ⁸, бойовика Служби безпеки (СБ) Дублянського районного проводу ОУН Д. Хоркавціва — «Морозенка»⁹ та інших. Деякі сторінки історії сотні «Булава» записав відомий краєзнавець Самбірщини і Дрогобиччини Б. Виханський¹⁰.

Історія формування та діяльності бойової сотні УПА «Булава» розпочалася в 1943—1944 рр. У довідникові П. Содоль хронологічні межі існування сотні охоплюють 1943—1948 рр.¹¹. Як відомо, у другій половині 1943 р. в Галичині розпочалось активне формування загонів Української народної самооборони, які становили зародок УПА-«Захід» (власне, цю назву УНС прийняла в грудні 1943 р.). Можна не сумніватися, що саме загоны УНС стали основою сотні

³ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 33. — С. 137–173, 185–216, 227–428, 431–446.

⁴ Звіт з пропагандивного рейду по Словачині переведеного вд. «Мирона» в часі: від дня 06.04.46 р. до 23.04.46 р. // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 33. — С. 592–606.

⁵ Літопис УПА. Нова серія. — К.—Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 2003. — Т. 6: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС — МВС, МДБ — КДБ за 1948 р. — 510 с.

⁶ Воїни Армії Безсмертних. Список повстанців ОУН — УПА, які полягли в боротьбі з московськими більшовиками за волю України в 1944 — 1953 роках. Дрогобицька область, Дублянський район (із архівів МДБ) // За вільну Україну. — 2001. — 12 верес. — С. 5.

⁷ Хрін [Стебельський] С. Крізь сміх заліза // Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто — Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2000. — Т. 30. — С. 59–201; Хрін [Стебельський] С. Зимою в бункері // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 30. — С. 373–487.

⁸ Спомини чотового Островецького // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 30. — С. 207–367.

⁹ Хоркавців Д. За Україну! За Державу! // «Здобудеш...або загинеш». — Дрогобич: ДДПУ, 2007. — Кн. 2. — С. 7–143.

¹⁰ Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — Дрогобич: Коло, 2005. — 400 с.; Виханський Б. За вересневим пругом. — Самбір: «Солярис», 1999. — 111 с.

¹¹ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943 — 49. Довідник другий. — Нью-Йорк: Пролог, 1995. — С. 181; Содоль П. Організаційна структура УПА // http://forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0301_u.htm

¹ Ріпецький М. («Горислав»). Історія куреня «Рена» // Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто—Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2001. — Т. 33: Тактичний відтинки УПА 26-й «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали. — С. 100–136; Романюк М. Сотня УПА «Свободи» // Український визвольний рух. — Львів: «Мс», 2003. — Зб. 1. — С. 97–124; Романюк М. Сотня УПА «Непоборні» // Український визвольний рух. — Львів: «Мс», 2006. — Зб. 6. — С. 184–210; Забілий Р. Нарис історії куреня «Скажені» // Український визвольний рух. — Львів: «Мс», 2003. — Зб. 1. — С. 125–143.

² Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка» // Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1990. — Т. 18: Група УПА «Говерля». — Кн. 1: Звіти та офіційні публікації. — С. 149–288.

«Булава». На це вказують біографії командирів відділу В. Гошки — «Мирона» та І. Наконечного — «Орленка» (організатора загону Самооборони у рідному селі Гординя), які сформували чоту повстанців, що ввійшла до сотні «Булава»¹². Як свідчить у спогадах О. Конопаський, у березні 1944 р. сотня «Булава» уже існувала. Він згадує, що 28 березня виїхав із с. Лютовиська (Старосамбірський р-н) як охоронець районного коменданта української поліції. А вже через три дні (тобто 31 березня або 1 квітня) вступив разом зі своїм комендантом до сотні «Булава» — під псевдом «Тополя» став стрільцем першого рою (к-р «Гонтович») першої чоти (к-р «Омелян»), що квартирувала в с. Плоске¹³ (Стрілківський р-н).

Сотня «Булава» в структурі УПА-«Захід» була одним із 80 відділів. Як відомо, 1944 р. до групи УПА-«Захід» входило шість Воєнних округ, серед них і ВО 5 «Маківка» (к-р хор. Іван Белейлович — «Дзвінчук»), яка, своєю чергою, охоплювала Дрогобицьку область. ВО 5 поділялася на п'ять тактичних відтинків. Один із них — ТВ «Булава» — охоплював Старосамбірщину¹⁴. З великою долею вірогідності можна ствердити, що тереном формування сотні «Булава» стала самбірська земля (недаремно чота В. Гошки, сформована з мешканців сіл Дублянського р-ну, влилася саме до сотні «Булава»). У лютому 1945 р. УПА-«Захід» було реформовано: із шести Воєнних округ залишилися чотири, оскільки ВО 1 та ВО 5 влилися до інших округ. ВО 5 було приєднано до ВО 4 «Говерля» як 24-й тактичний відтінок «Маківка» (к-ри: О. Вітовський — «Зміюка» /1945—1946/, «Богдан» /1946/, С. Стебельський — «Хрін» /1947—1949/).

Достеменно не відомо, чи сотня «Булава» входила до складу якогось-небудь куреня. Б. Виханський згадує про п'ять куренів, що належали до ТВ 24 «Маківка», серед них і про курінь «Булава»¹⁵. Однак насправді у ТВ 24 діяв тільки курінь «Бойки» (к-р Михайло Бобанич — «Трясило»), до якого входили відділ 89 імені Д. Вітовського та відділ 90 імені Б. Хмельницького¹⁶. Якщо ж говорити про

дрогобицький терен ще до перетворення його на ТВ 24 (ВО 5 існувала протягом 1944 р.), то там наприкінці 1944 р. діяв також лише один курінь¹⁷ («Бойки»), а не п'ять. П. Содоль, описуючи структуру ТВ «Маківка» (літо 1945 — осінь 1949), перелічує так звані «самостійні відділи» (щоправда, він поставив знак питання, очевидно, вагаючись): відділ 91 «Басейн», відділ 92 «Булава» та відділ 93 «Вовки»¹⁸. Отож, вважаємо, що говорити про існування 1944 р. куреня «Булава» не варто. Імовірніше, в цей час існувала настільки велика сотня, що в її лоні зародилися інші відділи, зокрема сотня «Сурма». Зрештою, не можемо говорити про належність «Булави» до одного-ім'яного куреня й тому, що про це немає безпосередніх свідчень.

Відповідно до організаційної схеми Дрогобицького ТВ 24, станом на осінь 1947 р. там діяли сотня імені Б. Хмельницького — відділ 90, сотня «Басейн» — відділ 91, сотня «Булава» — відділ 92, сотня «Лемківська» та сотня «Сурма» — відділ 96¹⁹. Як зазначає П. Содоль, очоливши ТВ 24, С. Стебельський — «Хрін» реорганізував відділи в один курінь, у якому було п'ять неповних сотень²⁰, а отже, до нього ввійшов і відділ «Булава». Курінним дрогобицького куреня став політвиховник відтинка, колишній сотенний відділів «Булава» та «Басейн» В. Гошка — «Мирон»²¹. Однак насправді цей курінь ніколи не діяв як цілісна бойова одиниця, а рештки сотень надалі воювали поокремо, співдіючи лише інколи. Упродовж свого існування сотня «Булава» співдіяла з куренем «Підкарпатський» (к-р П. Вацик — «Прут») у 1945 р. та сотнями «Лемківського» куреня (к-р В. Мізерний — «Рен») у 1946—1947 рр.

На жаль, через брак інформації не можемо проаналізувати організаційного стану сотні. Відомо, що стандартна організація сотні була трійковою: три чоти по три рої кожна (рій ділився на дві ланки). Однак у період набору рекрутів, зокрема в 1943—1944 рр., сотні мали по чотири чоти, а кожна чота — по чотири рої. У вишколених бойових сотнях (а «Булава», без сумніву, була такою сотнею)

¹² Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 371–372.

¹³ Спомини чотового Островерха // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 30. — С. 219.

¹⁴ Гаврилюк М. Збройна боротьба УПА на теренах Дрогобищини // Дрогобищина — земля Іван Франка. — Т. 4. — Дрогобицьк: «Відродження», 1997. — С. 422.

¹⁵ Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 303.

¹⁶ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–49. — С. 179.

¹⁷ Содоль П. Карпатська Група УПА «Говерля» // Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1990. — Т. 18: Група УПА «Говерля». — Кн. 1: Звіти та офіційні публікації. — С. 9.

¹⁸ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–49. — С. 179.

¹⁹ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 18. — С. 151.

²⁰ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–49. Довідник. — С. 123–124.

²¹ Гаврилюк М. Збройна боротьба УПА на теренах Дрогобищини. — С. 432.

кожний рій налічував 10—12 вояків, озброєних одним легким кулеметом, 2—3 автоматами, а решта — гвинтівками. Почет команди сотні складався з політвиховника, бунчужного, санітара, зв'язкових і деколи з одного роя військово-польової жандармерії, розвідників. Командир першої чоти був, зазвичай, і заступником сотенного командира. За статутом кожна сотня мала нараховувати 163 вояки, але влітку 1944 р. у бойових сотнях було по 180—200 вояків, а згодом їхня кількість істотно зменшувалася²².

Тепер уже можна віднайти деякі біографічні відомості про всіх шістьох командирів сотні, встановити їхні імена або псевда. П. Содоль, щоправда, називає лише трьох: сот. 'Зеленого', сот. 'Мирона' і сот. 'Орленка'²³. Проте О. Конопадський згадує, що до Великодніх свят 1944 р. (тобто до 23 квітня) сотнею «Булава» командував к-р 'Павук'²⁴. Про 'Павука' є відомості і в П. Содолі: «Павук — сот[енний] “Булава” (Самбірщина) ВО 5 1944»²⁵. Припускаємо, що псевдо 'Павук' належало Василю Стеціву, який народився 1915 р. в с. Дуліби (Новострілищанський р-н) і загинув 1944 р.²⁶ Згодом сотнею командував Осип Урбан — 'Зелений'²⁷. Згадуючи цього сотенного, О. Конопадський подав і інші псевда 'Зеленого': 'Рен', 'Малий', — причому зазначив, що к-р 'Рен' був тим районним комендантом української поліції, який разом із ним вступив до УПА. Б. Виханський у статті про В. Гошку, зауважує, що той вступив до сотні «Булава», якою тоді командував 'Рен' — Василь Мізерний²⁸. Однак із цим твердженням не можна погодитися, оскільки В. Мізерний — 'Рен' (командир ТВ 26 «Лемко» Воєнної округи «Сян» та к-р куреня «Лемківський») у той час перебував на Лемківщині; у лютому 1944 р. його заарештувало гестапо за зв'язки з ОУН та засудило до смерті (утік 27 липня 1944 р.)²⁹. Звісно ж, О. Конопадський,

говорючи про 'Рена' — сотенного відділу «Булава», не міг сплутати цих двох людей, адже знав і В. Мізерного — 'Рена' (бо перебував на Лемківщині в 1945—1947 рр.), і 'Зеленого'. Однак, візьмімо до уваги, що «Спомини чотового Острроверха» писав не він, а машиністка ТВ 24 'Тетяна' — із його слів і нотаток. Зрештою, О. Конопадський — 'Острроверх', розповідаючи про зустрічі з 'Реном' — В. Мізерним на Лемківщині, не згадує, що той командував сотнею «Булава». Тож ми вважаємо більш вірогідними відомості П. Содолі, відповідно до яких 'Зелений' — це Осип Урбан.

Щоправда, і це припущення можна піддати сумніву, адже в історичних джерелах є згадка про чотового 'Малого Рена', який після рейду «Лемківського» куреня до Галичини (осінь 1944) залишився в околицях Самбора на чолі чоти «організаційних працівників та бойовиків Самбірщини»³⁰. Він цілком міг походити зі Самбірщини, навесні очолювати «Булаву», а влітку зі своїми самбірцями перейти на Лемківщину та влитися до куреня В. Мізерного — 'Рена', а згодом — повернутися в Галичину та перейти до теренової сітки ОУН. Гіпотетично, цим 'Малим Реном' міг бути і «Зелений» — О. Урбан, котрий, як відомо, від 1933 р. був членом ОУН, а потім очолював боївку СБ на теренах сіл Бандрів та Галівка Стрілківського району (загинув 17 квітня 1947 р.)³¹. Врешті, описуючи сотенного 'Зеленого' — 'Рена', О. Конопадський зазначив: «Був маленький на зріст, меткий, веселий, ідейний»³².

Говорючи про О. Урбана — 'Зеленого', П. Содоль вказує, що він командував сотнею «Булава» у 1944—1945 рр.³³. Однак О. Конопадський зазначив, що навесні 1944 р. командування сотнею перебрав к-р 'Микита', а про 'Рена' говорить як про командира чоти³⁴. Причому він не пояснює причин цих змін у командному складі. Відтак, згадуючи про події серпня 1944 р., О. Конопадський зауважив, що сотенним «Булави» став к-р 'Семків'³⁵. Описуючи діяльність 'Семківа', він виявив своє негативне ставлення до нього. Говорючи про перебування в оточенні на горі Маґурі (серпень або вересень

³⁰ Ріпецький М. («Горислав»). Історія куреня «Рена». — С. 119.

³¹ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 36. — С. 436.

³² Спомини чотового Острроверха. — С. 219.

³³ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943—49. — С. 156.

³⁴ Спомини чотового Острроверха. — С. 220.

³⁵ Там само. — С. 225.

²² Гаврилюк М. Збройна боротьба УПА на теренах Дрогобиччини. — С. 26.

²³ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943—49. — С. 179; Содоль П. Організаційна структура УПА.

²⁴ Спомини чотового Острроверха. — С. 219.

²⁵ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943—49. — С. 171.

²⁶ Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто — Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2002. — Т. 36: Книга полеглих членів ОУН, вояків УПА Львівщини. Матеріали до біографій (з архівних документів). — С. 436.

²⁷ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943—49. — С. 156.

²⁸ Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 371.

²⁹ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943—49. — С. 156.

1944), О. Конопадський зауважив, що «сотенний к-р Семків хоч спочатку і давав карні муштри, кажучи, що ми всі ні до чого, і тримався непогано, тепер став безрадним»³⁶. Незабаром він дезертирував («на власну руку пішов і к-р Семків»³⁷), але згодом спробував повернутися, проте стрільці, які перейшли під командування чотового 'Рена' — 'Зеленого', не прийняли його³⁸.

'Зелений' командував сотнею «Булава» до 1945 р. Говорячи про листопад 1944 р., О. Конопадський згадує про нього як про командира сотні, але взимку 1944/1945 рр. стрілець О. Конопадський — 'Тополя' покинув сотню «Булава» й перейшов до теренової сітки ОУН, а потім — до «холодноярців», тож наступних командирів сотні він не назвав. Мабуть 1945 р., 'Зелений' перейшов на «теренову роботу». Той же О. Конопадський написав, що «по двох роках славної лемківської одісеї» (1945—1947) він зустрівся з 'Зеленим' уже в Україні; на той час 'Зелений' був районним референтом СБ у Старосамбірщині³⁹. П. Содоль зазначає, що в 1945—1947 рр. сотнею «Булава» (ВО 4) командував В. Гошка — 'Мирон'⁴⁰. Отримавши вишкіл у дивізії військ СС «Галичина»⁴¹, він служив у сотні від початку її існування, спершу як чотовий та політвиховник (1944—1945), а потім — як сотенний (1945—1946)⁴². Вважаємо, що називати кінцевою датою безпосереднього Миронового⁴³ командування сотнею «Булава» 1947 р. (як це робить П. Содоль), є помилкою. Зрештою, сам П. Содоль зазначає, що Іван Наконечний — 'Орленко' очолював сотню в 1946—1948 рр.⁴⁴. Імовірно, В. Гошка — 'Мирон' перебрав командування влітку 1946 р., після тимчасового повернення на Дрогобиччину з Лемківщини. У серпні—вересні 1946 р. сотенним «Булави» уже був 'Орленко'⁴⁵, як про це пише С. Стебельський⁴⁶. Щоправда, у

праці П. Мірчука згадано про командира відділу «Булава» «К.» (липень 1946)⁴⁷, однак, з'ясувати його повне ім'я чи хоча б псевдо наразі не вдалося (зрештою, не виключена і помилка).

Аналізуючи історію сотні УПА «Булава», особливу увагу, безумовно, слід присвятити її бойовому шляху. Як уже зазначалось, у березні—квітні 1944 р. (до Великодніх свят — 23 квітня) сотня на чолі з 'Павуком' перебувала в с. Плоске Стрілківського району. Після Свят її (мабуть, через надто велику кількість новобранців) було поділено на дві сотні: «Сурму» і «Булаву»⁴⁸.

Однією з перших акцій підвідділів сотні «Булава» було знищення польської спецбоївки в с. Олексяти (неподалік с. Дубляни). О. Конопадський розповідає: «Мое завдання було досить трудне, але я впорався з ним, за що дістав похвалу к-ра Рена ('Зеленого'. — М. Г.)»⁴⁹. Однак він не уточнює змісту завдання та своєї ролі у цій акції. Згодом подібну (?) операцію було проведено в с. Вільшанок, «де також зробили порядок»⁵⁰. Під керуванням сотенного 'Микити' сотня провела низку акцій, зокрема, в с. Воля Блажівська було розгромлено гарнізон «чорних», який складався переважно з азербайджанців, узбеків або казахів (із полонених представників кавказьких та середньоазійських народів німці

Пор. Володимир Гошка — 'Мирон', командир сотень 92 — «Булава» в 1945—1946 та 91 — «Басейн» в 1946—1947 рр.

³⁶ *Спомини чотового Острроверха*. — С. 229.

³⁷ *Там само*. — С. 229.

³⁸ *Там само*. — С. 230.

³⁹ *Там само*. — С. 234.

⁴⁰ Содоль П. *Українська Повстанча Армія. 1943—49*. — С. 156.

⁴¹ Виханський Б. *Дублянська околиця Самбірщини*. — С. 371.

⁴² *Літопис Української Повстанської Армії*. — Т. 18.

⁴³ *Опис зовнішності 'Мирона' див. у: Спомини чотового Острроверха*. — С. 357.

⁴⁴ Содоль П. *Українська Повстанча Армія. 1943—49*. — С. 170.

⁴⁵ *Опис зовнішності 'Орленка' див. у: Хоркавців Д. «Здобудеш...або загинеш...»*. — С. 12.

⁴⁶ *Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка»*. — С. 213.

⁴⁷ Мірчук П. *Українська Повстанська Армія. 1942—1952*. — Львів, 1991. — С. 132.

⁴⁸ *Спомини чотового Острроверха*. — С. 219.

⁴⁹ *Там само*. — С. 220.

⁵⁰ *Там само*.

формували охоронно-поліційні загони). За свідченням О. Конопадського, вони грабували українських селян, тож сотенний 'Микита' вирішив покарати мародерів. У результаті короткого бою сотня розбила гарнізон «чорних», здобула зброю, амуніцію, захопила в полон пораненого німця (який незабаром помер) та відійшла до с. Монастирця⁵¹. На жаль, 'Тополя' — 'Острроверх' не датував цих подій. Щоправда, говорячи про бій у Волі Блажівській, він зазначив, що ніч тоді була дуже коротка. Тож можна припустити, що ці події відбулись у червні 1944 р.

Після цього сотня «Булава», перебуваючи вже в с. Лужок, здійснила невдалий напад на гарнізон «чорних» (близько 30 вояків) у с. Стрільки. Ворог помітив озброєних людей і відкрив по чоті 'Рена' кулеметний вогонь. Не допоміг і пробоевий рій, — повстанці змушені були відступити, зазнавши деяких втрат (поранено бунчужного 'Бояна' та полонено одного стрільця)⁵². Приблизно у той час сотню поповнило двоє італійців, які втекли з радянського полону, — колишній офіцер графського роду Гранді та колишній солдат Пікольо⁵³.

У липні 1944 р. сотня «Булава» брала участь в охороні збору Української Головної Визвольної Ради (11—15 липня 1944 р.). Разом із нею це завдання виконували сотня «Сурма», «Юнацька сотня», дві сотні «Левів» та ряд боївків ОУН. Перша чота сотні «Булава» мала заставу біля с. Лужок. Деякі вояки сотні, зокрема й О. Конопадський — 'Тополя', постачали харчі на місце, де відбувався збір. Окрім суто охоронних функцій та перевірки прибулих осіб, бійців сотні залучали й до мистецьких заходів. Як згадує О. Конопадський, він та стрільці 'Вовчур', 'Орел', 'Олесь', 'Местник' в одній із лісничівок «в присутності багатьох представників» (очевидно, учасників збору УГВР) заспівали кілька повстанських пісень⁵⁴.

Після збору УГВР сотня «Булава» відійшла до с. Тур'є, а потім повернулася для відпочинку до лісничівок біля с. Сторонна. У липні—серпні до Недільнянських лісів наближався фронт. На

хуторі Катерина біля с. Лужок заквартирували і сотня «Леви». Сотня «Булава» відійшла до с. Монастирець. У цьому селі рій із чоти 'Сірка' (він же командував цим роєм) зіткнувся з групою німецьких вояків і, вступивши з ними в бій, роззброїв їх. Але незабаром до місця бою прибули німецькі піхотні частини, у бою з якими загинули 'Сірко', ройовий 'Довбуш', один стрілець і двоє цивільних. Наступного дня, як повідомляє 'Тополя', до повстанців долучився загін української поліції зі Львова (120 осіб)⁵⁵, проте не вказано, чи він влився у склад сотні.

На початку серпня 1944 р. сотня «Булава» перебазувалася до с. Сприня, де заквартирувала разом із сотнею к-ра 'Байди'. Після дня відпочинку сотня «Булава» відійшла до с. Недільна, куди прибули сотні «Сурма», к-ра «Байди» та «Юнацька сотня». Сотні зійшлися на перегляд і реорганізацію, яке проводили Д. Грицай — 'Перебийніс' (шеф Головного військового штабу УПА) та І. Белейлович — 'Дзвінчук' (командир ВО 5). На той час сотенним «Булави» вже був 'Семків', а склад сотні, за свідченням О. Конопадського, становив 180 вояків. Того ж дня сотня відійшла до с. Свидник, де після палкої промови 'Перебийноса' вояки врочисто присягнули на вірність Україні⁵⁶. Зазначмо, що «Присягу вояка Української Повстанчої Армії» ухвалила кілька тижнів перед тим УГВР. Про цю подію розповідає П. Содоль, подаючи докладні відомості: 5 серпня 1944 р. біля с. Свидник на Дрогобиччині було урочисто проведено першу присягу, ухвалену на зборі УГВР, у якій брали участь сотні «Булава», «Змії» і «Леви»⁵⁷. Після присяги командири сотень одержали від 'Перебийноса' наказ обороняти українські села, не допускати грабежів. 8 серпня розвідники донесли, що в с. Ластівки затримався великий німецький обоз, який має рухатися в напрямку с. Ісаї. Сотня «Змії» із куреня В. Андрусяка — 'Різуна' та сотня 'Семківа' під загальним командуванням 'Перебийноса' влаштували засідку на німецький обоз і в результаті короткого бою захопили 29 підвод, заповнених амуніцією, зброєю, а

⁵⁵ *Спомини чотового Острроверха*. — С. 224.

⁵⁶ *Там само*. — С. 225.

⁵⁷ *Содоль П. Карпатська Група УПА «Говерля»*. — С. 9; *Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–49*. — С. 38; *Див. також: Гаврилюк М. Збройна боротьба УПА на теренах Дрогобиччини*. — С. 423.

⁵¹ *Спомини чотового Острроверха*. — С. 220–221.

⁵² *Там само*. — С. 221–222.

⁵³ *Там само*. — С. 231–233.

⁵⁴ *Там само*. — С. 222–223.

також полонили 150 німецьких вояків. У бою відзначилися чотовий 'Перелесник' та стрілець 'Гроза'⁵⁸.

Через три дні сотня «Булава» пішла в напрямку с. Тур'є, щоб зав'язати бій із німцями і таким чином дати змогу одній частині дивізії «Галичина», котра перебувала там, перейти до УПА (про ці наміри дивізійників донесла розвідка). Між селами Тур'є і Свидник відбулася сутичка з німцями, в якій українських повстанців підтримала чота дивізійників. Згодом «булавівці» відступили до лісу і попрямували у бік р. Стрий, маючи намір перейти в Майданські ліси. Наштовхнувшись на німецьку кінноту біля с. Ясінки (у перестрілці загинув невідомий поручник сотні), вояки відділу «Булава» відступили до лісу Ярчики, де відбили чотири атаки німців. Згодом, уночі, сотня переправилася через Стрий і ввійшла в ліси гори Магури. Тут «булавівці», повстанці 'Різуна' та 'Перебийніс' потрапили в зону радянсько-німецького фронту, в оточення ворожих армій. Скрутна ситуація виявила деяких «слабовірів», тож 'Перебийніс' зробив збір і запропонував охочим піти додому. Близько 20 стрільців склали зброю і по двоє-трьох повернулися в рідні краї. 'Перебийніс' забрав зі собою одну чоту сотні і відійшов у невідомому напрямку.

На той час сотня «Булава», як свідчить О. Коноподський, нарахувала близько 60 стрільців. За час тридобового оточення її покинули ще приблизно 20 стрільців та к-р 'Семків'. На третій день оточення «булавівцям» удалося перейти фронт і вийти в тил радянських військ. Однак протягом ще двох днів їм довелося залишатися без провіанту. Після втечі 'Семківа' стрільці «Булави» перейшли до сотні 'Різуна', але не злилися з нею. Незабаром, писав 'Острроверх', повернувся чотовий 'Рен' (можливо, це і був 'Зелений' — 'Малий Рен', який повернувся з Лемківщини у складі «Лемківського» куреня) зі 40 стрільцями і забрав залишки сотні до себе, знову очоливши її⁵⁹.

Відпочивши біля с. Ластівки, повстанці відійшли до лісу неподалік с. Сторонна. Згодом недалеко від с. Монастирець сотнею заопікувалися місцеві мешканці — підлікували і нагодували повстанців. Через деякий час сотня перейшла в Білинські болота, де

⁵⁸ *Спомини чотового Острроверха. — С. 225–226.*

⁵⁹ *Там само. — С. 226–230.*

на неї полювали за допомогою «кукурудзяників» більшовицькі загони. Біля с. Мости ройовий 'Гонтович' отримав важке поранення, підірвавшись на міні. Тут селяни з навколишніх сіл поповнили сотню 'Рена'⁶⁰.

На болотах сотня перебувала до листопада 1944 р. Відходячи в Карпати, 'Зелений' — 'Рен' перевів деяких стрільців до теренової сітки — самооборонних куштів. У с. Татари (нині с. Залужани) деякі стрільці сотні на чолі з 'Романом' застрелили прокурора і кількох енкаведистів; при цьому стрілець 'Вовчур' отримав поранення. Сотня рушила до с. Монастирець, де заквартирувала в кінці осені 1944 р., та незабаром їй довелося перейти до с. Грозьова. Тут сотенний 'Зелений' знову перевів деяких стрільців до самооборонних відділів. Тоді сотню, зокрема, покинули О. Коноподський — 'Тополя' ('Острроверх') та стрілець 'Зозуля'⁶¹. Відтоді й аж до літа 1945 р., з огляду на брак відомостей, майже неможливо прослідкувати історію «Булави».

Перші згадки про відділ 'Мирона', що діяв на теренах дрогобицького ТВ, стосуються літа 1945 р. У той час Дрогобиччиною рейдував станіславський курінь «Підкарпатський» на чолі з П. Вациком — 'Прутом'. Як згадує стрілець куреня Г. Костюк — 'Вишневий', біля с. Надвірна у червні 1945 р. (напередодні Зелених свят) відділи куреня з'єдналися з відділом «Зміюки» (О. Вітовського — 'Андрієнка', командира ТВ «Маківка»)⁶². Інший стрілець «Підкарпатського» куреня, І. Богуновський — 'Співак', у спогадах записав, що після бою в с. Чайковичі (5 липня 1947), відділ 'Прута' попрямував до с. Білини, а звідти — на села Дубляни, Кульчиці, Сіде, Ольшаник, Ближів, Сприню та ввійшов у ліс між селами Сприня і Недільна. Тут до нього долучився к-р О. Вітовський — 'Андрієнко' та сотні «Бурі»* й 'Мирона'⁶³. Із цих свідчень випливає, що сотня 'Мирона' (відповідно до інформації П. Содоля, він командував сотнею «Булава») у червні або липні 1945 р. уже співдіяла з куренем «Підкарпатський».

⁶⁰ *Спомини чотового Острроверха. — С. 230–231.*

⁶¹ *Там само. — С. 233–235.*

⁶² *Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1992. — Т. 19: Група УПА «Говерля». — Кн. 2: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. — С. 112.*

* 'Буря' — командир сотні «Заведії» з «Підкарпатського» куреня.

⁶³ *Там само. — С. 90–91.*

У сучасній історичній літературі про описані події мовиться, що відділи, призначені для рейду в Словаччину (сотні 'Бурі', 'Мирона' і 'Сокола'), зібралися в Самбірських лісах 25 липня 1945 р. і майже без втрат перейшли радянсько-польський кордон. 8 серпня вони знову об'єдналися в лісі біля с. Лапянка на Лемківщині та протягом двох тижнів проходили там спеціальний вишкіл⁶⁴. З інших джерел випливає, що курінь 'Прута' (дві сотні: «Змії» — сотенний 'Сокіл' і «Заведі» — сотенний 'Буря') перейшов кордон 22 липня 1945 р. А у спогадах І. Марківчука — 'Чубенка' та І. Богуновського — 'Співака' йдеться про те, що біля с. Кальниця на г. Хрещатій до куреня «Підкарпатський» долучився к-р 'Андрієнко' зі своєю охороною, сотенний 'Мирон' і чота сотні 'Бурого' (сотня «Сурма»), якою командував чотовий 'Горбовий'. Чоту 'Горбового' долучили до сотні 'Мирона'⁶⁵. Щоправда, за іншими відомостями, цю чоту прилучили саме до куреня «Підкарпатський»⁶⁶. Г. Костюк доповнює цю інформацію так: «[...] до нас (курінь 'Прута'. — М. Г.) долучилася сотня "Пирога"* та к-р Вітовський ("Зміюка") зі своїм почтом і двома сотнями»⁶⁷. Безумовно, однією з цих сотень була сотня 'Мирона', а іншою, найімовірніше, — сотня «Вовки» на чолі з 'Кармелюком'.

У детальних звітах ВО 6 «Сян», зокрема ТВ «Лемко» (1946), не названо сотні «Булава», але часто згадувано псевдо 'Мирон' і «гостючий» відділ 'Мирона'. У серпні 1945 р. розпочалися бойові операції та пропагандистські акції цього відділу. Як свідчить І. Богуновський, курінь «Підкарпатський» разом з відділом 'Андрієнка' вели бій з польськими військами у с. Прибишів. Наступний бій відбувся біля с. Одрехів, де з 'Андрієнком' були дві сотні⁶⁸. Можна не сумніватися, що під командуванням О. Вітовського діяв і відділ В. Гошки.

16 серпня курінний 'Прут' повідомив своїм бійцям, що їм, а також відділові О. Вітовського провід Закерзоння наказав відійти в рейд на Словаччину⁶⁹. Загальне командування рейдом, який

відбувся у серпні—вересні 1945 р., здійснював саме О. Вітовський — 'Андрієнко'. Щоправда, повстанські відділи, які брали участь у цьому рейді, просувалися поокремо, різними маршрутами та в різний час. Сам сотенний 'Мирон' і політвиховник сотні 'Олег' у звіті від 23 квітня 1946 р. про другий рейд на Словаччину, згадують, що перший такий рейд сотня 'Мирона' провела у вересні 1945 р.⁷⁰ У документах УПА мовиться, що «підвідділ 481» (?) під командуванням 'Мирона' розпочав свій рейд у Словаччину 2 вересня 1945 р. і пройшов відстань у 320 км за маршрутом Дзіпаловце — Червоніца — Руські Поляни — Андрошовце — Собінов — Бардіїв — Ряшов — Адидовце — Сніж — Теляшовце. Населення здебільшого прихильно ставилося до вояків відділу, який, окрім того, відвідав станицю Народної безпеки в Паніні і словацьку прикордонну заставу в Теляшовцах. У третій декаді вересня відділ переслідувала чехословацька дивізія, але без особливого натиску, а 24 вересня 1945 р. він перейшов на Лемківщину⁷¹.

У цьому ж документі зазначено, що 20 жовтня 1945 р. відділ 'Мирона' перейшов на «матірні терени»⁷². Однак інший документ коригує це повідомлення: у грудні 1945 р. він ще перебував на Закерзонні. Тоді відділ 'Мирона', до якого щойно прилучили групу 'Тараска' (згодом — уславленого командира сотні «Басейн»),

Степан-Тарас Стебельський —
'Хрін' (1914–1949),
командир ТВ 24 «Маківка»

⁷⁰ Звіт з пропагандивного рейду по Словаччині переведеного вд. «Мирона»... — С. 592.

⁷¹ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 33. — С. 454.

⁷² Там само.

⁶⁴ Ткаченко С. Повстанческая армия: тактика борьбы. — Минск—Москва, 2000 // <http://lib.oun-upa.org.ua/tkachenko/glava4.html>

⁶⁵ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 19. — С. 70–71.

⁶⁶ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 33. — С. 160.

* Сотня «Чорні чорти» з куреня «Підкарпатський».

⁶⁷ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 19. — С. 124

⁶⁸ Там само. — С. 91–92.

⁶⁹ Там само. — С. 124.

одержав наказ відходити в «нові терени», проте він і далі залишався на відтинку «Лемко»⁷³.

Перша половина 1946 р. для сотні «Булава» видалася доволі багатою на бої. У січні відділ «Мирона» отримав наказ атакувати станицю «міліції обивательської» в с. Тісна біля Балигорода. В операції, що відбулася 10 січня, брав участь один підвідділ із п'яти роїв, але здобути бункер, з якого відстрілювався ворог, повстанцям не вдалося, тож вони були змушені відступити. Однак 13 січня, після того як поляки відійшли, бійці «Мирона» захопили бункер і підірвали його⁷⁴. 18 лютого один рій відділу зіткнувся з поляками, внаслідок цього було вбито двох та поранено одного ворога⁷⁵. 20 березня відділ «Мирона» разом із сотнями «Ударник-3» та «Ударник-5» під загальним командуванням С. Стебельського — «Хріна» отримав значну перемогу в бою з польськими військовиками у м. Яселку (Ясель): було вбито 24, поранено 6 і взято в полон 79 вояків Війська польського (ВП)⁷⁶. Через кілька днів, 25 березня, відділи «Хріна» та «Мирона» вступили у бій з поляками (130 вояків 34-го полку) у селах Кожушне і Височани, в результаті якого повстанці не зазнали жодних втрат, але знищили 31 ворога⁷⁷. 30 березня в с. Середнє Велике ці ж відділи вели бій із частинами ВП. Хоч українці були змушені відступити, проте ворожі втрати вдесятеро перевищили втрати УПА (106 убитих, 15 поранених та 8 полонених з польського боку та 7 убитих і 6 поранених з українського)⁷⁸.

Наприкінці березня 1946 р. В. Мізерний — «Рен» (к-р ТВ 26) призначив «Мирона» командиром квітневого пропагандистського рейду Словаччиною, у якому, окрім відділу «Мирона», брали участь сотні «Бора» та «Кармелюка»⁷⁹. Відділи знову ж таки йшли окремо різними маршрутами. Від 6 до 23 квітня 1946 р. відділ «Мирона», перейшовши кордон між Яселком і Габурою, пройшов 311 км і побував у 49 словацьких та українських прашівських селах семи повітів (Міжляборці, Гіральтовце, Бардіїв, Сабінов, Пряшів, Бранов,

Стропків)*. Відділ вів активну пропаганду серед українців і словаків, поширював україномовну літературу політичного змісту⁸⁰.

Повернувшись у Польщу, відділ «Мирона», очевидно, на деякий час затримався біля польсько-чехословацького кордону, тому що 4 травня чехословацькі війська з-за лінії кордону обстріляли повстанців. Зав'язався бій, в якому українські військовики здобули перемогу, а ворог змушений був утікати, втративши трьох солдатів. 15 травня «булавівці» знову провели переможний бій із польським підрозділом, на боці якого були два танки. Не зазнавши жодних втрат, повстанці знищили 29 польських вояків та 30 поранили. 8 червня підвідділ під командуванням «Тараска» влаштував засідку біля с. Довжиця, в яку потрапив автомобіль із військовиками. Внаслідок обстрілу загинуло 16 та поранено 4 польські солдати⁸¹.

З оперативних звітів ТВ 26 «Лемко» дізнаємося і про І. Наконечного — «Орленка», який командував підвідділом у сотні «Мирона». 11 червня 1946 р. на шляху біля с. Присліп підвідділ «Орленка» організував засідку, знищивши три вантажні автомобілі з вояками ВП. Ворог втратив 29 осіб убитими та 30 пораненими (близько 70 утекли)**. Того ж дня підвідділ «Орленка», повертаючись із засідки, обстріляв валку вантажівок біля с. Кальниця⁸². Такі дії схвалив не лише командир відтинка «Лемко», а й очільники ВО «Сян». У листі, присвяченому аналізу командирських звітів за червень 1946 р., якого, ймовірно, склав М. Онишкевич — «Олег» (командир ВО «Сян»), зазначено: «Як виходить з оперативних звітів к-ра «Мирона», то його вд. зробив кілька дуже гарних робіт! Такою власне тактикою треба, щоб усі вд. воювали!»⁸³.

Зауважмо, що, окрім безпосередніх бойових дій, відділ «Мирона» за наказом командування намагався активно протидіяти вивезенню українського населення Лемківщини з Польщі до СРСР. Зокрема,

* План цього рейду подано в: *Літопис Української Повстанської Армії.* — Т. 33. — С. 806.

⁸⁰ Звіт з пропагандивного рейду по Словаччині переведеного вд. «Мирона»... — С. 592–606.

⁸¹ *Літопис Української Повстанської Армії.* — Т. 33. — С. 208–209, 212, 353, 378.

** План засідки «Орленка» подано в: *Літопис Української Повстанської Армії.* — Т. 33. — С. 799.

⁸² Там само. — С. 212–213, 379–380.

⁸³ Там само. — С. 557.

⁷³ *Літопис Української Повстанської Армії.* — Т. 33. — С. 237.

⁷⁴ Там само. — С. 190, 263–267.

⁷⁵ Там само. — С. 281.

⁷⁶ Там само. — С. 196, 294–295, 439.

⁷⁷ Там само. — С. 307, 472.

⁷⁸ Там само. — С. 301–302, 307.

⁷⁹ Там само. — С. 336.

21—26 січня 1946 р. було спалено і підірвано два мости біля с. Тісна, два мости на р. Солинка в с. Довжиця та 24 мости на шляхах Ступосян — Беріжок — Устрики Горішні та Дверник — Береги — Ветлина — Смерек. 28 січня спалено п'ять мостів на дорозі Сукова-те — Кальниця — Середнє Велике. 1 лютого знищено 10 мостів на дорозі Смерек — Довжиця, а 4—5 лютого — п'ять мостів на шляху Мхава — Кельчова — Кальниця. 12—13 березня відділ 'Мирона' зруйнував міст у с. Синява на р. Вислок та два мости на шляху Рудавка Риманівська — Паствиська, а 4 (9) травня підвідділ 'Тараска' зруйнував чотири дерев'яні мости на шляху Смерек — Кальниця, 26 травня — три мости між селами Криве і Струбовиська⁸⁴.

У джерелах вказано, що 15 червня 1946 р. «гостючий» відділ к-ра 'Мирона' відійшов до матірних теренів⁸⁵ — Дрогобиччини. 6 липня відділ «Булава» (згідно з повстанськими документами, його очолював к-р К. /?/) на шляху свого просування в Хирівському районі Дрогобицької області біля сіл Коростенка, Ялове і Рудавка провів п'ять перестрілок та один запеклий бій з радянськими загонами. У цих боях ворог втратив 55 осіб убитими (з них один полковник, три майори і декілька молодших офіцерів) та близько 70 пораненими⁸⁶. Про втрати повстанців, на жаль, нічого невідомо, але, з огляду на подальше реформування відділу, припускаємо, що вони були чималими.

Мабуть, саме після кровопролитних боїв липня 1946 р., на основі сотні «Булава» було створено менш численний відділ 92 «Булава» (ще з кінця 1945 р. сотні у звітах почали додатково ідентифікувати двоцифровим числом, а кожну чоту — трицифровим⁸⁷). Радянська блокада першої половини 1946 р. змусила Команду УПА перевести значну кількість бійців у збройне підпілля та реорганізувати сотні у менші відділи і підвідділи (наказ Головного командира УПА від липня 1946 р.). Як зауважує Б. Виханський, після цього В. Гошка очолює відділ 91 «Басейн», а І. Наконечний стає командиром відділу 92 «Булава»⁸⁸. Очевидно, у відновленні відділу «Булава» активну

участь брав і 'Мирон'. С. Стебельський — 'Хрін', описуючи 92-й відділ, зазначив: «[...] більшість стрілецтва — це були старики, позбрані хор. "Мироном" з вд. 91 та вд. "Вовки" к-ра "Кармелюка"»⁸⁹.

Наприкінці літа 1946 р. відділ 92 перейшов на Лемківщину. 28 серпня в с. Царинське відбулася сутичка з поляками. Утративши одного вбитого (стрільця 'Мороза'), відділ «Булава» змушений був відійти. На початку вересня рій сотні під командуванням 'Воеводи' натрапив на польську засідку біля с. Затварниця, внаслідок перестрілки ройовий 'Воевода' загинув. Упродовж зими 1947/1948 рр., як зазначає 'Хрін', відділ не вів жодних оперативних дій, але активно «загосподарювався» (збирав збіжжя і картоплю)⁹⁰. Відомо, що деякий час відділ 'Орленка' таборував біля с. Ступосян. Принаймні чотовий 'Острроверх' (у той час він воював у сотні 'Хріна') повідомляє, що перед відходом в Україну (влітку 1947) їхній відділ («Ударник-5») біля Ступосян заквартирував неподалік старого табору к-ра 'Орленка'⁹¹.

За свідченнями Д. Хоркавціва, навесні 1947 р. дехто з бійців сотні «Булава» брав участь у засідці на віце-міністра оборони Польщі ген. Кароля Сверчевського (28 березня 1947) на трасі між Балігородом і Тісною. Д. Хоркавців — 'Морозенко' наголошує, що наприкінці червня 1947 р. стрільці сотні детально розповідали йому про цю акцію⁹². Однак до загибелі К. Сверчевського, як відомо, причетні бійці відділу 'Хріна', а передовсім чота під командуванням 'Траня'. Відділу 92 там не було. Хоча Д. Хоркавців зазначає, що в акції брали участь лише деякі бійці, які, можливо, лише згодом увійшли до складу відділу «Булава»⁹³.

Навесні 1947 р., як згадує С. Стебельський — 'Хрін', 'Орленко' мав намір приєднатися з однією чотою до його сотні («Ударник-5»), щоби спільно воювати з польськими військами. Однак постійні обляви перекреслили ці плани і 'Орленко' змушений був відійти в Україну. Проте, ще перед відходом на схід, 20 квітня 1947 р. поляки атакували відділ 92 в с. Береги Горішні, внаслідок чого загинув

⁸⁹ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 213.

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Спомини чотового Острроверха. — С. 350.

⁹² Хоркавців Д. За Україну! За Державу! // «Здобудеш...або загинеш». Кн. 2. — Дрогобич: ДДПУ, 2007. — С. 35.

⁹³ Особистий архів автора. Спогади Дмитра Хоркавців — «Морозенка».

⁸⁴ Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 33. — С. 190, 209, 281, 309, 353, 460.

⁸⁵ Там само. — С. 380.

⁸⁶ Мірчук П. Українська Повстанська Армія. — С. 132.

⁸⁷ Содоль П. Карпатська Група УПА «Говерля». — С. 10.

⁸⁸ Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 371–372.

стрілець 'Дуб'. Наприкінці цього ж місяця в перестрілці між поляками та роєм відділу «Булава» в с. Бережки поліг стрілець 'Горошок'. З огляду на розгортання акції «Вісла» та активні дії ВП проти української партизанської оборони частина відділів УПА була змушена перейти із Закерзоння в Україну. 12 травня 1947 р. відділ 'Орленка' перетнув кордон біля с. Боберки, не зустрівши ворога⁹⁴.

Про дії відділу 92 «Булава» впродовж травня 1947 р. нічого невідомо. Звіти ТВ 24 «Маківка» датують бойову діяльність сотні на теренах Дрогобицької області лише початком літа. Із них довідуємося, що ввечері (близько 22-ї години) 8 червня 1947 р. рій під керівництвом 'Верхового' з підвідділу 479 (чота 'Кобзи') у с. Кульчиці обстріляв групу емгебістів. Ворог утратив трьох осіб убитими, серед них і лейтенанта. Через десять днів, увечері (приблизно о 21-й годині) 19 червня, підвідділ під командуванням чотового 'Кобзи' здійснив напад на кооперативну базу в с. Корналовичі. Повстанці захопили 350 м тканини, нитки, сірники тощо, щоправда в бою було поранено ройового 'Чорняка'⁹⁵. Незабаром І. Наконечний — 'Орленко' відвів свій відділ на болота біля Великої Білини. Саме там до нього долучилися теренові стрільці Д. Хоркавців — 'Морозенко', Д. Артемович — 'Блакитний' (бойовики референтури СБ Дублянського районного проводу ОУН), які мали завдання перевести сотню через територію району⁹⁶.

'Морозенко' подає опис тогочасного озброєння та амуніції відділу. Три кулеметники ('Клим', 'Максим', 'Юрко') були озброєні кулеметами «Токарев» (1 шт.) та «Дехтярьов» (2 шт.). Окрім цього, кожний кулеметник, як і роєві командири, мав пістолет. Стрільці сотні були озброєні автоматами ППШ і крісами. Гвинтівок у повстанців не було, за винятком чотирьох СВТ («десятизарядки»). Усі мали гранати РГ-42, Ф-1 і подекуди РГД. Також на озброєнні була обмежена кількість мін натяжної дії. Майже вся зброя — радянська (лише 'Вуйко' був озброєний німецьким крісом, а лікар (санітар) сотні 'Блакитний' — угорським). Однострілі були угорськими, польськими, словацькими, але здебільшого, в роєвих командирів і

в половини стрільців, — комбінований. Взуття — чоботи і черевики, половина з яких потребувала ґрунтового ремонту. 'Орленко' й 'Кобза', oprіч пістолетів, мали ще й автомати ППС («песики»), які вони вважали кращими за ППШ через меншу скорострільність, що допомагала економити цінні набої. Крім того, обоє командирів мали «цейсовські далековиди» (біноклі). У сотенного був, мабуть, італійський пістолет (калібр — 7,65 мм). Сутужно у відділі було з набоями та гранатами⁹⁷.

У звіті командира ТВ 24 «Маківка» С. Стебельського згадано, що наприкінці червня 1947 р. хорунжий 'Мирон' реорганізував відділ 92. Причиною стало нібито низька боєздатність відділу, адже до його складу, як уже зазначено, з літа—осені 1946 р. входили «старики» з відділів 91, 92 і 93. Майже половину стрільців було переведено до теренової сітки, а при відділі 92 «Булава» залишено один підвідділ 479 під командуванням старшого вістового 'Кобзи', який нараховував 32 вояки⁹⁸. Однак датування цієї реорганізації видається сумнівним. Зокрема, Д. Хоркавців — 'Морозенко', який був із відділом 'Орленка' наприкінці червня, наполягає, що в той час сотня нараховувала до 60 вояків (хлопці віком 20—25 років, лише 'Славко' — історик сотні /політвиховник/, чотовий 'Кобза', кулеметник 'Клим' мали майже по 30 років, а стрілець 'Вуйко' — понад 30)⁹⁹. 'Морозенко' залишив сотню на початку липня, тож реорганізація «Булави» відбулася, мабуть, після цього.

Реорганізацію відділу, безумовно, було проведено, однак вказівка на його низьку боєздатність не цілком відповідає дійсності, з огляду на успішні бої з радянськими військами якраз наприкінці червня. Як свідчать звіти 'Хріна', 25 червня 1947 р. підвідділ 479 під командуванням старшого булавного 'Орленка' і чотового 'Кобзи' приблизно о 15-й чи 16-й годині на болотах біля с. Велика Білина вступив у бій із трьома сотнями більшовиків (за деякими відомостями, їх було близько 250¹⁰⁰). Однак повстанці, маючи п'ять кулеметів, відкрили шалений вогонь. Не витримавши обстрілу,

⁹⁴ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка» // Літопис УПА. Т. 18: Група УПА «Говерля». Кн. 1. — Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1990. — С. 213 — 214.

⁹⁵ Там само. — С. 214 — 215.

⁹⁶ Особистий архів автора. Свідчення Дмитра Хоркавціва — «Морозенка».

⁹⁷ Хоркавців Д. За Україну! За Державу! — С. 13—14.

⁹⁸ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 214.

⁹⁹ Хоркавців Д. За Україну! За Державу! — С. 13.

¹⁰⁰ Виханський Б. — С. 372; Виханський Б. За вересневим пругом. — С. 35.

Два рої сотні «Леві» під час охорони Великого збору УГВР. Липень 1944 р. Перший у першому ряді — окружний провідник ОУН Богдан Кузьма — 'Борис'. Вояки вбрані в обнострої німецьких прикордонників, яких вони роззброїли незадовго до Великого збору

нападники втекли. Ворог утратив 25 осіб убитими (серед них двох офіцерів). З боку «Булави» був поранений стрілець 'Кремін' ¹⁰¹.

Про цей бій згадує і його учасник Д. Хоркавців — 'Морозенко': «Раптом, біля 18-ї години (як бачимо, тут вказано інший час. — М. Г.) пролунав заклик: "Хлопці, вогонь! Хлопці, вогонь!", який злився з автоматною чергою і двома пострілами з кріса. Миттю пролунали черги кулеметів і тріскотня автоматів з боку ворога-нападника та його команда "Вперёд! В кольцо!" і одночасний наказ "Орленка": "Сотня вогонь!". Перший вогонь повстанці вели 5 — 10 секунд. І знову наказ командира: "Сотня вперед! Брати живими!". З гучним "Слава! Слава! Брати живими! Живими!" Стрільці кинулися вперед, бігом в атаку на ненависного ворога...

Ніхто спеціально не збирався брати їх живими, вигуки призначені були, щоб посяяти паніку серед ворога. Атаку очолив чотовий "Кобза". Безстрашно, блискавично, рішуче і холоднокрівно хлопці кинулися в бій; видно було, що ці юнаки не раз ходили в атаку... Від "Кобзи" ні на крок не залишався позаду "Блакитний". Більшовики, відстрілюючись, кинулися безладно втікати, а відстрілювалися досить "оригінально": утікаючий клав кулемет собі на плече і вів "дуже прицільний" вогонь за собою в "білий світ", а легше озброєні "товарищи" випереджували їх метрів на сто. Одні втікали вільшиною, розсипавшись в обидва боки, інші вибігали на пасовисько і були доброю ціллю для повстанців ¹⁰². 'Морозенко' не згадує про кількість загиблих із ворожого табору, але говорить про одного пораненого повстанця — 'Вишню' (мабуть, ідеться про 'Кременя', який фігурує у звіті 'Хріна', адже повстанці інколи мали по декілька псевд), який власне і попередив своїх бойових побратимів про наступ ворога.

Деякий сумнів викликає датування цього бою. Звіт С. Стебельського вказує, що 25 червня увечері (близько 21-ї години) відбувся ще один бій повстанців з більшовицькою спецбійкою (15 бійців) в с. Мала Білина, де рій 'Верхового' заготовляв харчі. Унаслідок бою ройовий загинув, а решта стрільців відступили на болота ¹⁰³. Однак Д. Хоркавців це заперечує і згадує лише про описаний вище великий бій під Великою Білиною. Натомість він розповідає, що напередодні вночі в с. Гординя рій відділу, який попрямував туди по харчі, потрапив у засідку і в перестрілці загинув ройовий 'Берега' ¹⁰⁴. Плутанину з селами (Гординя чи Мала Білина) могла спричинити не зовсім добра поінформованість 'Хріна' або 'Морозенка', а розбіжність стосовно псевда ройового ('Берега' і 'Верховий') — наявність у бійців УПА по кілька псевд, які ті час від часу змінювали. Проте вказівка 'Морозенка' на те, що сутічка рою та бій усього відділу з «облавниками» відбулися в різні дні, є істотною, її підтверджує сам 'Хрін'. Говорячи про нагородження чотового 'Кобзи' Хрестом бойової заслуги, 'Хрін' пише, що той відзначився «вмілим командуванням в бою з сотнею (? — М. Г.) більшовиків на багнах б.

¹⁰² Хоркавців Д. За Україну! За Державу! — С. 16–17.

¹⁰³ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 216.

¹⁰⁴ Хоркавців Д. За Україну! За Державу! — С. 8.

¹⁰¹ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 215–216.

с. Велика Білина дня 26.VI.47 р.»¹⁰⁵. Отже, саме 26 червня, на нашу думку, доцільно вважати найбільш вірогідною датою великого бою, який так яскраво описав Д. Хоркавіць — ‘Морозенко’.

Уже наступного дня більшовики, підтягнувши артилерію, якою обстріляли болота, значними силами (7 «кукурузників», близько 1 500 піхотинців) прочесали болота, але безрезультатно¹⁰⁶. Після бою під с. Велика Білина, розігнавши кілька груп «облавників» (що підтягнулися до місця бою через 30—40 хвилин), за наказом сотенного, відділ почав відходити у глиб вільхових заростів. ‘Морозенко’ згадує: «Пройшовши 700 — 800 метрів, “Орленко” мені наказав залишитися з роєм у засідці для прикриття від можливого переслідування. Ми, дванадцять стрільців з кулеметом, залягли на м’якій землі по обидва боки досить широкої стежки, яку тількино протоптала сотня. Стрільць “Вуйко” замаскував на стежці одну осколочну міну. Приблизно за годину більшовики зібралися разом з прибулою допомогою, пішли за нами услід, але, потрапивши під вогонь нашої засідки, відступили і більше не чинили спроб переслідувати. Коли сонце вже було над заходом, роєм було наказано виконувати функцію ар’єргарду (прикриття)»¹⁰⁷.

Пізно вночі відділ 92 увійшов у с. Дорожів і заквартирував у тій його частині, що ближче до с. Грушова. Зранку (тобто 27 червня), після сніданку, до сотні долучилися теренові бійці Дмитро Злупко — ‘Сірий’ і ‘Лучка’. Стрільці сотні вартували, не обмежуючи пересування селян. Інші бійці лагодили одяг і взуття, прали білизну, купалися в р. Бистриця. Надвечір попрямували до с. Воля Якубова — головного постю районного проводу. Попереду відділу на відстані 100—150 м ішла розвідувальна група у складі С. Киселевича — ‘Співака’, Д. Хоркавіць — ‘Морозенка’ та двох стрільців сотні. Сам відділ рухався двома паралельними шеренгами, витримуючи дистанцію 4—5 метрів вояк від вояка. Останні стрільці тягли за собою вербові гілляки, замітаючи ними сліди на польовій дорозі. Перетнувши залізницю Самбір—Дрогобич, р. Трудниця та поле, увійшли до Волі Якубової (за наказом, заходили по чотири повстанці до визначених хат заможніших господарів, де вже на них

¹⁰⁵ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 260.

¹⁰⁶ Там само. — С. 216.

¹⁰⁷ Хоркавіць Д. За Україну! За Державу! — С. 20.

чекали з вечерею). Відтак, не затримуючись у селі, відділ 92 подався до лісу, де заночував, подбавши про свою безпеку¹⁰⁸.

Наступного дня, мабуть 28 червня, зранку до табору відділу «Булава», як свідчить Д. Хоркавіць, навідався провідник Дублянського районного проводу і референт СБ Михайло Харів — ‘Шугай’ (родом зі с. Літиня) разом із повстанцями ‘Гонтою’ та ‘Чумаком’. На другу ніч перебування відділу у волянському лісі до нього долучилися лікар ‘Блакитний’ з пораненим стрільцем ‘Вишнею’. Однак третього дня повстанці виявили, що емгебісти розставили навколо лісу свої загони (виманюючи сотню), чим перервали зв’язок із селом і, відповідно, постачання продовольства. ‘Орленко’, порадившись із районним проводом, вирішив перейти в сусідній ліс, що простягався в бік с. Медвежа з південно-західного боку, а далі — до сіл Монастир Лішнянський, Нагуєвичі, Підбуж і карпатських лісів. Щоб увести в оману ворога, сотенний наказав роєм ‘Явора’ і тереновому ‘Морозенкові’ здійснити перехід у добрівлянсько-ролівський ліс. Зробити це треба було так, щоб більшовики «почули», ніби йде ціла сотня. Завдання було виконано, завдяки чому вдалося на деякий час затримати погоню. Рій ‘Явора’ повернувся до свого відділу, після цього повстанці вирушили до самбірсько-дрогобицького тракту повз лішнянський (бронницький) ліс, оминувши с. Снятинка. На дорозі між селами Лішня і Медвежа відділ ‘Орленка’ влаштував засідку на дві автомашини «облавців», піддавши їх перехресному обстрілу. Цієї ж ночі (мабуть на початку липня) теренові стрільці Дублянського району передали сотню під опіку людей надрайонного провідника ‘Помсти’ (надрайонний провід був у с. Медвежа)¹⁰⁹.

5 липня (близько 22-ї години), як свідчить С. Стебельський — ‘Хрін’, підвідділ відділу «Булава» (31 боєць), разом із боївкою ‘Шугая’ (6 стрільців) атакували станицю «стрибків» у с. Сілець. Через 15 хвилин бою ворог (15 бійців) був змушений відступити, втративши трьох убитими. У бою було здобуто кулемет, гвинтівку, два автомати ППШ, шість крісів, деяку амуніцію, щоправда стрільць ‘Коробка’ дістав поранення. Перед відходом зі села повстанці підпалили колгоспні будівлі¹¹⁰. Про наступні півтора місяця

¹⁰⁸ Хоркавіць Д. За Україну! За Державу! — С. 23—30.

¹⁰⁹ Там само. — С. 30—42.

¹¹⁰ Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка». — С. 216 — 217.

історії «Булави» немає ніяких матеріалів. Імовірно, відділ 92 намагався пробитися до Австрії через Чехословаччину (про це говорить Д. Хоркавіць, зазначаючи, що «Орленко» кликав і його в цей рейд¹¹¹), однак, мабуть, ще на Закарпатті наразився на радянські загони і змушений був відступити.

Проте 20 серпня 1947 р. (близько 16-ї години) у с. Бережниця (Самбірський р-н) війська МВД—МГБ («червонопагонники») чисельністю 40 осіб атакували рій з підвідділу 479 та чотирьох «тереновиків» під командуванням чотового «Кобзи». Під прикриттям кулеметників «Клима» і «Бурого», ройового «Сиротюка», стрільці на чолі з «Кобзою» відійшли до лісу. У цьому бою загинули кулеметники та їхні помічники «Шпак» і «Летун», політвиховник «Славко» та ройовий «Сиротюк». Окрім шести загиблих (кількісно втрати ворога були аналогічними), відділ утратив кулемети «ДТ» і «ДП», два кріси, автомат ППШ, два пістолети. Було поранено стрільця «Шумного»¹¹². Мусимо, однак, зазначити, що в датуванні цього бою також є розбіжності. Командир ТВ 24 сотник «Хрін», говорячи про посмертне нагородження кулеметника старшого вістового «Клима», зазначає, що бій у селі Бережниця відбувся 18 вересня 1947 р. (при цьому вказує, що 18 повстанців билися проти сотні більшовиків). Водночас, пишучи про чотового «Кобзу», він зауважує, що той відзначився в бою 18 серпня на полях біля с. Бережниця¹¹³. На нашу думку, дата 20 серпня 1947 р. є вірогіднішою, адже згадка «Хріна» про «Кобзу» з'явилась у травні наступного року. Натомість нагородний список датований 4 березня 1949 р., тобто він був складений через півтора року після подій.

У жовтні 1947 р. відділ 92 активно готувався до зимівлі. Щоправда, не обійшлося без акцій: 25 жовтня в с. Кульчиці Рустикальні було вбито «члена обласного управління (не вказано якого саме. — М. Г.) Смірнова», а 28 жовтня в с. Сіде ліквідовано місцевого голову сільради Івана Хоптинця, який активно співпрацював з більшовиками¹¹⁴. Останній випадок згадано, зокрема, у звіті Дрогобицького обкому компартії, адресованому секретарю ЦК КП(б)У

Л. Мельникові¹¹⁵. Проте саме підготовка до зимівлі стала головною турботою відділу «Булава» та його командира. «Орленко» у посланні до командира ТВ 24 повідомляє, що 14 вересня 1947 р. він вислав групу роевого «Чорняка» «на старе місце, де зимував сл.п. роевий Сиротюк». Окрім цього, І. Наконечний написав: «[...] мій відділ має 5 зимових груп: моя, 2 — чотового Кобзи, 3 — роевого Явора, 4 — роевого Чорняка, 5 — ланкового Коробки. Коробка в записці з дня 14.9. повідомив мене, що стрільці Черемха, Пізний і Івась пішли до своїх кущів, а ланковий Коробка, стр. Куменко і стр. Сян пішли в терен пров. Бойка»¹¹⁶. Із цього ж повідомлення дізнаємося, що для зимівлі відділ копає нові або принаймні упорядковує старі криївки. «Орленко», зокрема, нарікає, що дощі дещо уповільнюють роботу, а Дністер розлився і тепер заливає криївки.

Цікаво, що в умовах тотального полювання на сотню «Орленка», відділ усе ж залишається військовим підрозділом, де панує порядок та карність. Повстанці проходять вишкіл, — «Орленко», зокрема, зауважує, що 29 вересня від провідника «Тараса» після вишколу повернувся до відділу виховник «Трушка». Окрім цього, командир сотні намагався на належному рівні проводити й виховну роботу серед стрільців. 14 жовтня 1947 р. відділ відсвяткував створення УПА, яке передбачало такі заходи: збір вояків, звіт, промову на тему «УПА, створення і ціль боротьби» (виголосив «Орленко»), святочну ватру, проголошення реферату (санітар «Блакитний»), декламування вірша «В огні і крові» (стрілець «Шумний»), мовчання за полеглими, декламацію вірша «Поляглим» («Блакитний»), виконання гімну ОУН «Зродились ми...» та маршу УПА-«Захід»¹¹⁷. Проведення подібних заходів стало можливим завдяки організаційно-пропагандистським умінням І. Наконечного. Недаремно сотенний «Хрін» називав його «знаменитим вишкільником»¹¹⁸, а «Морозенко» відзначав, що в «Орленка» був хист не тільки командира-воїна, а й пропагандиста¹¹⁹.

Із радянських матеріалів випливає, що відділ І. Наконечного здійснив низку акцій наприкінці осені 1947 р. та в лютому 1948 р.

¹¹¹ Хоркавіць Д. *За Україну! За Державу!* — С. 25, 43.

¹¹² *Звіти Командира Відтинка 24 — «Маківка».* — С. 217–218.

¹¹³ *Там само.* — С. 259–260.

¹¹⁴ *Там само.* — С. 218.

¹¹⁵ *Літопис УПА. Нова серія.* — Т. 6. — С. 77.

¹¹⁶ *Хрін [Стебельський] С. Зимою в бункері.* — С. 395.

¹¹⁷ *Там само.* — С. 396.

¹¹⁸ *Там само.*

¹¹⁹ *Хоркавіць Д. За Україну! За Державу!* — С. 15.

У звіті Дрогобицького обкому партії від 15 квітня 1948 р., крім уже згаданого замаху на сільського голову в с. Сіде, називають ще й такі «бандпрояви»: у с. Корналовичі спалено приміщення сільради, пограбовано магазин сільпо і молочарський пункт; у с. Калинові убито трьох місцевих мешканців; у цьому ж селі здійснено напад на колгосп «Заповіти Ілліча»¹²⁰. Остання акція однозначно відбулася в лютому 1948 р., що підтверджує інший звіт Дрогобицького обкому компартії про боротьбу «з рештками банд і підпілля українсько-німецьких націоналістів» за лютий¹²¹.

Про останній бій відділу 92 «Булава», що відбувся 4 березня 1948 р. в присілку с. Гординя Закуття (неподалік с. Корналовичі), згадано і в повстанських (звіт 'Хріна'), і в радянських документах (звіт Дрогобицького обкому), а також детально описано в книгах Б. Виханського. Без особливих деталей, зупинимось на ключових моментах цих подій. О 4-й годині ранку оперативно-військова група (300 вояків) Дублянського РВ МГБ оточила присілок Закуття, де напередодні ввечері зупинилися бійці 'Орленка' (Б. Виханський вважає, що не обійшлося без доносу). Повстанці, помітивши «облавників», спробували вирватися з оточення. У результаті бою загинуло чотири вояки: сотенний 'Орленко', санітар 'Блакитний', кулеметник 'Юра' ('Юрко') та стрілець 'Гайдук' (пораненого 'Блакитного' на його ж прохання дострелив 'Орленко', а потім зі словами «Слава Україні!» пустив кулю і собі). Стрільцеві 'Лісовику' ('Лісовому'), який застрелив трьох емгебістів, удалося заховатися в купі хмизу біля оборога і цим врятувати собі життя. Натомість стрілець 'Вишневий' здався добровільно. Ворог утратив дев'ятьох убитими, зокрема двох офіцерів¹²².

Згодом, використавши свідчення і вказівки 'Вишневого', військовики МГБ (близько 40 осіб) у лісі біля сіл Кульчиці і Олексята оточили криївку чотогого 'Кобзи'. У результаті запеклого бою (упівцям удалося вийти з криївки і вступити в бій) загинули, як пише С. Стебельський — 'Хрін', повстанці 'Кобза' (застрелився, отримавши важке поранення), 'Доля', 'Короленко', 'Грушка' (потрапив

¹²⁰ Літопис УПА. Нова серія. — Т. 6. — С. 77.

¹²¹ Там само. — С. 56.

¹²² Звіти Командира Відтинка 24—«Маківка». — С. 218—219; Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 316; Виханський Б. За вересневим пругом. — С. 38.

у полон важко пораненим, але помер у дорозі), 'Осінний', 'Шумний', 'Степовий' і юнак на ім'я Славко, який разом зі своїм товаришем (йому вдалося втекти в Кульчиці) зимував у таборі 'Кобзи'. З боку нападників налічувалося 13 убитих¹²³. Радянські джерела (зокрема з архівів МГБ) серед загиблих упівців згадують 'Грушку' (очевидно, йдеться про 'Грушку'), бійців 'Клима' і 'Березу'¹²⁴. Припускаємо, що 'Клим' — це 'Короленко' (бо ж кулеметник 'Клим' загинув у вже згаданому бою в Бережниці), а 'Береза' — псевдо, яке отримав юнак Славко, приєднавшись до повстанців.

Тіла дванадцяти загиблих повстанців відвезли до райцентру Дубляни, роздягнули до білизни та поклали в ряд під парканом для фотографування¹²⁵. Б. Виханський повідомляє, що на упізнання привезли матір 'Орленка', однак вона ніяк не показала, що впізнала сина¹²⁶. Звіт Дрогобицького обкому свідчить, що внаслідок операції було захоплено кулемет, дев'ять автоматів, чотири пістолети, три гранати тощо¹²⁷. Натомість 'Хрін' подає іншу кількість втраченого озброєння: три кулемети, п'ять автоматів, чотири кріси, три пістолети¹²⁸.

Так закінчилася славна історія сотні «Булава», яка діяла упродовж 1943/44—1948 рр. Можемо виділити в цій історії три періоди: 1) 1943/44 — середина 1945 рр. — виникнення, вишкіл, розвиток сотні, набуття першого бойового досвіду; 2) серпень 1945 — травень 1947 рр. — діяльність на Лемківщині, головними епізодами якої стали два рейди до Словаччини та десятки боїв із польськими військами. Цей період має два етапи: а) серпень 1945 — червень 1946 рр. — активна бойова діяльність; б) серпень 1946 — травень 1947 рр. — уникнення сутичок, незначні бої, задоволення господарських потреб; 3) травень 1947 — березень 1948 рр. — реорганізація сотні, зменшення її чисельності, масштабів бойових дій і, зрештою, загибель її решток у бою з емгебістами. Пік чисельного зростання сотні «Булава» припадає на серпень 1944 р., коли

¹²³ Звіти Командира Відтинка 24—«Маківка». — С. 219.

¹²⁴ Воїни Армії Безсмертних. — С. 5; Літопис в: Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 36. — С. 87—101.

¹²⁵ Звіти Командира Відтинка 24—«Маківка». — С. 220.

¹²⁶ Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. — С. 317.

¹²⁷ Літопис УПА. Нова серія. — Т. 6. — С. 77.

¹²⁸ Звіти Командира Відтинка 24—«Маківка». — С. 219—220.

вона нараховувала 180 старшин і стрільців, а пік бойової активності — на «лемківський період» (особливо на першу половину 1946). У другій половині 1947 р. від колишніх відділів-сотень залишилися, тільки «скелети» (командний склад), а більшість стрільців, фактично, були досвідченими підстаршинами.

Завершити дослідження, присвячене сотні «Булава», ми б хотіли словами політвиховника сотні 'Славка', зверненими до селян Волі Якубової наприкінці червня 1947 р. (подаємо їх у переказі Д. Хоркавціва): «Ми присвятили себе борні і тут не йдеться про наше життя. Є вищі цінності, за які тільки ціною життя ми покажемо і українцям, і світові, байдужому до нашої долі, що є Україна, є українці — ціла нація, котра має невід'ємне право на свою національну державу. І нашому девізу ми будемо вірні — "Здобудеш Українську Державу або загинеш в боротьбі за неї!"»¹²⁹.

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ОУН І УПА У 1943–1955 РР.

Протягом останніх років українська історіографія поповнилася низкою наукових розвідок про ставлення українського населення до радянської та німецької окупації. Значний обсяг інформації стосовно насилля польської, німецької та радянської влади над українським населенням зібрав М. Чоповський¹. Взаємини між українським населенням та німецькою окупаційною владою досліджував А. Боляновський². Дисертацію про діяльність патріотичних сил у 1941—1944 рр., спрямовану на антифашистське виховання населення окупованої території України, захистив С. Виноградов³. М. Савицький дослідив вплив української патріотичної періодики на свідомість українського населення Кам'янець-Подільської області (тепер у складі Хмельницької обл.) у 1941—1944 рр.⁴. Публікацію про придушення тоталітарним режимом збройного опору населення Західної України в 1944—1947 рр. підготував В. Ткачук⁵.

¹ Чоповський М. *Голгофа Західної України: злочинна діяльність окупаційних режимів проти населення західноукраїнських земель та його боротьба за волю і незалежність 1920-1953 рр.* — Львів, 1996. — 141 с.

² Боляновський А. *Взаємини українського населення з німецькою окупаційною адміністрацією в Україні у 1941-1944 рр.: спроба концептуального осмислення // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць.* — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — Вип. 3 / Відп. ред. Т. Полещук. — С. 150–155.

³ Виноградов С. *Діяльність патріотичних сил по антифашистському вихованню населення окупованої території України (1941-1944 рр.) / Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук.* — К., 1994. — 25 с.

⁴ Савицький М. *Вплив української періодики на формування національної свідомості населення Кам'янець-Подільської області під час фашистської окупації (1941-1944 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення шостої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 11-13 травня 2000 р. / За ред. М. Романюка.* — Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 2000. — С. 306–310.

⁵ Ткачук В. *Придушення тоталітарним режимом збройного опору населення в Західній Україні в 1944-1947 рр. // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету імені Лесі Українки.* — Луцьк: Ред.-вид. відділ ВДУ, 1998. — Вип. 3 / Гол. ред. Б. Ярош. — С. 27–31.

¹²⁹ Хоркавців Д. *За Україну! За Державу!* — С. 29–30.